

Неклонський І. М.,
старший викладач кафедри
організації і проведення аварійно-рятувальних робіт,
кандидат військових наук
(Національний університет
цивільного захисту України)

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ ВЗАЄМОДІЇ СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ З ГРОМАДАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах воєнних дій відбувається фундаментальна трансформація системи безпеки. Перед Державною службою України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, постали нові виклики, які потребують інтенсифікації оперативного реагування, розроблення нових алгоритмів дій та прийняття ефективних рішень в нових надскладних умовах, де пріоритетом стає оперативне реагування та забезпечення безперервності функціонування критичної інфраструктури. Тому особливо важливим є зважений підхід до оцінювання діяльності органів управління і сил цивільного захисту під час ліквідування наслідків обстрілів і повітряних ударів. Такий підхід має враховувати особливості застосування відповідних сил в умовах воєнних дій [1].

Разом з тим, за статистикою мирного часу, понад 40% усіх пожеж відбуваються у сільській місцевості. Під час таких пожеж гинуть люди, а господарства зазнають чималих збитків. Найбільш гостро стоїть питання організації гасіння пожеж і вчасного реагування на інші надзвичайні події у місцевостях, де існує декілька населених пунктів, до яких перший пожежно-рятувальний підрозділ ДСНС може прибути тільки через значно триваліший час, ніж нормативні 20 хвилин.

В таких умовах у багатьох громадах місцеві підрозділи цивільного захисту та добровільні пожежні формування є першою ланкою реагування, яка може прибути на місце події за лічені хвилини.

Реалізація Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [2] дала новий імпульс щодо розвитку наявних і утворення нових місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, а також добровільного пожежного руху в усіх населених пунктах громади. Ключовим елементом нової системи є центри безпеки – багатофункціональні об'єкти, що поєднують пожежно-рятувальні підрозділи, екстрену медичну допомогу та підрозділи Національної поліції, із централізованою диспетчерською службою. Разом з тим, за даними [3, с.95] станом на кінець 2022 року лише у 517 (36%) територіальних громад створено структурні підрозділи з питань цивільного захисту, а у 671 (47%) призначено відповідальних посадових осіб, функціонувало 1017 підрозділів місцевої та 1287 підрозділів добровільної пожежної охорони, а перспективна мережа передбачала утворення ще близько 900 таких підрозділів. Це свідчить про необхідність подальшого розширення інституційної спроможності громад у сфері цивільного захисту.

З урахуванням цього, в межах ініціативи «Розробка стратегії розвитку ДСНС України на період до 2030 року», яку впроваджує Всеукраїнська асоціація об'єднаних територіальних громад (за сприяння Програми розвитку ООН в Україні та фінансової підтримки Уряду Данії) в українських громадах відбувається фундаментальна трансформація системи безпеки [4]. В діяльності ДСНС акцент зміщено на превентивну роботу, підготовку громад та розвиток місцевих систем цивільного захисту. Формується нова модель взаємодії: ДСНС, як методичний центр і партнер для громад, а не виключно виконавець усіх функцій і наглядовий орган. Це означає передачу частини повноважень щодо гасіння пожеж та реагування на надзвичайні ситуації від державних органів до органів місцевого самоврядування при збереженні професійної та технічної підтримки з боку держави.

Превентивна робота має бути направлена на підвищення рівня комунікації з населенням: навчання дій під час надзвичайних ситуацій, проведення тренувань, інформування про сезонні ризики, робота зі школярами і т.п. Основне завдання при цьому – сприяти підвищенню культури безпеки суспільства.

Інший напрямок, щодо гасіння пожеж та реагування на надзвичайні ситуації, має передбачати спільне фінансування і технічне забезпечення, коли ДСНС надає технічні ресурси та проводить підготовку кадрів, а громади забезпечують утримання і розвиток інфраструктури. При цьому існують правові умови для організації спільних центрів безпеки, де будуть реалізовані відповідні механізми взаємодії. [5]

Таким чином, війна та процеси децентралізації стали визначальними чинниками для перетворення ДСНС на суб'єкт, який забезпечує методичне керівництво, координацію та підтримку заходів цивільного захисту на місцевому рівні.

Джерела:

1. Неклонський І. М. Особливості застосування сил цивільного захисту в умовах воєнних дій. Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України : тези II Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 жовтня 2025 року). Харків: Вид-во НАНГУ, 2025. С. 362-364. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/27137>
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
3. Біла книга цивільного захисту України: інформаційне видання ДСНС / за заг. ред. П.Б. Волянського. Київ, 2023. 272 с. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/7/5/1/6/5/dodatok-bila-kniga-cz-06112023.pdf>
4. Тетяна Нехайчук. Від служби порятунку – до системи попередження: як ДСНС стає партнером у формуванні культури безпеки в громадах. Всеукраїнська асоціація об'єднаних територіальних громад. URL: <https://hromady.org/en/vid-sluzhbi-poryatunku-do-sistemi-poperedzhennya/>
5. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text>